

Галушка Зоя Іванівна

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0597-5221>*

ТЕОРІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЙОЗЕФА ШУМПЕТЕРА ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА АДАПТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ BANI-СВІТУ

У статті розкрито актуальність теорії економічного розвитку Йозефа Шумпетера як аналітичної основи для осмислення адаптивної динаміки сучасної економіки в умовах BANI-світу. Шумпетерівська модель розвитку, побудована на концептах інновацій, підприємництва, «творчого руйнування», кредитування та циклічності, розглядається як така, що пояснює не стабільність, а дискретні переходи до нової якості. Доведено, що у BANI-контексті саме внутрішня підприємницька ініціатива і фінансові інструменти стають ключовими механізмами самовідновлення економіки. Інновації трактуються не як еволюційне вдосконалення, а як прориви, що порушують рівновагу і формують нові структури. Зроблено висновок про універсальність шумпетерівської моделі, яка залишається методологічним каркасом теоретичного аналізу економіки в умовах постійної нестабільності, цифровізації, кліматичних викликів та геополітичної турбулентності.

Ключові слова: теорія Шумпетера, економічний розвиток, інновації, BANI-світ, економічна нестабільність.

Zoia Halushka

*Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Economic Theory, Management and Administration,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

JOSEPH SCHUMPETER'S THEORY OF ECONOMIC DEVELOPMENT AS A CONCEPTUAL FOUNDATION OF THE ADAPTIVE ECONOMY IN THE BANI WORLD

The article substantiates the conceptual significance of Joseph Schumpeter's theory of economic development as a universal analytical tool for understanding the dynamics of the modern economy operating under BANI conditions—characterized by brittleness, anxiety, nonlinearity, and incomprehensibility. Unlike neoclassical equilibrium models, the Schumpeterian approach interprets development not as gradual growth within predetermined parameters but as a process of disrupting stability through innovation and “creative destruction.” In the BANI context, where stability is the exception rather than the rule, innovativeness, entrepreneurship, and financial support for breakthrough projects become key factors of economic viability. The article analyzes the fundamental components of Schumpeter's theory: the concept of circular equilibrium as a baseline analytical condition, innovation as a radical recombination, the entrepreneur as an agent of structural disruption, credit as a mechanism for generating new purchasing power, and the cyclical nature of development as a sequence of breakthrough and adaptation phases. Special attention is paid to comparing Schumpeterian dynamics with BANI-related challenges: economic fragility aligns with the logic of creative destruction; anxiety is addressed through strategic entrepreneurship; nonlinearity resonates with wave-like development logic; and informational fragmentation demands scenario-based, flexible governance. In such a context, the entrepreneur acts as a mediator of change, capable of transforming uncertainty into opportunity. The article concludes that Schumpeter's theory remains not only relevant but also serves as a methodological foundation for constructing an adaptive economic development model in the 21st century—capable of enabling systemic renewal through innovation, entrepreneurial initiative, financial inclusion, and institutional flexibility under global turbulence. Schumpeter's ideas remain timeless because they are not based on technological or statistical modeling that requires constant variable updates, but rather on a high-level conceptual theory that allows for interpreting new realities through the lens of structural development logic.

Keywords: Schumpeter's theory, economic development, innovations, BANI world, economic instability.

Постановка проблеми. Актуальність теорії економічного розвитку Шумпетера зумовлена її здатністю пояснювати фундаментальні механізми економічної динаміки. Шумпетер не створив модель,

жорстко прив'язану до історичних обставин початку XX століття. Натомість він запропонував універсальну аналітичну рамку, яка дозволяє зрозуміти, як і чому економіка змінюється: через поєднання інно-



© Галушка З.І., 2025

вацій, підприємницької ініціативи, фінансування і кризи як етапу оновлення. Саме ці процеси є ключовими і сьогодні – в епоху BANI-середовища, цифрових трансформацій, воєнної економіки та переходу до економіки сталого розвитку. Ідеї Шумпетера не застарівають, бо вони не є прикладом технологічного чи статистичного моделювання, яке потребує оновлення у зв'язку зі зміною змінних. Це – концептуальна теорія з високим рівнем абстракції, яка дозволяє осмислювати нові реалії з позицій структурної логіки розвитку. Саме тому економічна думка не переходить до принципово нових моделей, а продовжує розвивати підходи Шумпетера: зокрема, в теоріях ендегенного зростання, динаміки інституцій, інноваційної політики, теорії підприємництва та фінансових екосистем. Актуальність «Теорії економічного розвитку» Й. Шумпетера пояснюється тим, що він аналізує ринковий устрій капіталістичної економіки не як рівноважну проблему, а як «процес його ендегенної динаміки», яка відповідає логіці «творчого руйнування» і яку визначають підприємницьке мислення та підприємницька діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці різних поколінь прагнуть пояснити внутрішні механізми економічного розвитку, у різні історичні періоди знаходять його ключові механізми та стимули. Теорія економічного розвитку Й. Шумпетера виявилася своєрідною метатеорією – основою для побудови інших аналітичних конструкцій. Вона єдина серед класичних теорій дозволяє пояснити, як нестабільність не руйнує економіку, а є умовою її переходу в нову якість. Саме тому її ідеї залишаються методологічним ядром пояснення механізмів функціонування сучасної економіки. Дослідження теорії Й. Шумпетера та застосування його методологічних підходів для пояснення механізмів економічного розвитку періодично оновлює науковий інтерес. Особливо багато публікацій з'явилося до 100-річного ювілей виходу у світ цієї книги. Це публікації відомих українських вчених Чухна А.А. [4], Бажала Ю.М. [1], Гражевської Н.І. [2], Нестеренко О.П. [2] та ін. Теорія Й. Шумпетера перегукується також з сучасними науковими дискусіями у сфері економічної науки та економічної політики у європейських країнах, зокрема концепції інновацій, підприємництва та творчого руйнування розвивають австрійські вчені Дж. Гаффард [5], У. Кантнер [5], М. Кеклік [8], Р. Ленарт [6], Л. Неста [5], М. Ф. Пешль [9], Ш. Шульмайстер [10], Х. Ханалпі [7], Д. Чен [6]. Вони розробляють моделі сталого розвитку, створення «спеціальних просторів» для радикальних інновацій та інші можливості для розвитку, спираючись на ідеї Й. Шумпетера щодо інновацій та економічної динаміки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Теорія економічного розвитку Й. Шумпетера залишається надзвичайно актуальною в умовах BANI-світу – середовища, що характеризується крихкістю (brittleness), тривож-

ністю (anxiousness), нелінійністю (non-linearity) та непередбачуваністю (incomprehensibility). У BANI-контексті саме інноваційність, гнучкість підприємницької діяльності та здатність до трансформації систем набувають ключового значення. Й. Шумпетер підкреслював, що розвиток є дискретним, нелінійним процесом, зумовленим появою нових комбінацій – нових товарів, методів виробництва, ринків, джерел сировини або організаційних структур. Це положення співзвучне з сучасною необхідністю реагування на складні виклики, коли традиційні моделі стають непридатними, а адаптивність і підприємницька ініціатива стають засобами виживання.

Мета статті – обґрунтувати теорію економічного розвитку Йозефа Шумпетера як концептуальну основу формування адаптивної економіки в умовах BANI-світу та довести її актуальність для сучасної економічної трансформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Теорія економічного розвитку» (1911) Й. Шумпетера започаткувала якісно новий підхід до розуміння економічної динаміки через інновації та підприємництво як рушії економічного розвитку. Його модель економічного розвитку послідовно конкретизується у п'яти розділах цієї праці таким чином. Спочатку він визначає вихідний стан економічної системи – так званий «циркулярний процес» як систему у стані рівноваги. Це модель господарства, в якій усі економічні дії повторюються із періодичністю, а зміни відсутні, що дозволяє ізольовано розглядати внутрішню логіку господарського механізму без зовнішніх впливів. Водночас, він зазначає, що ця модель є не реальною, а умовною конструкцією, що дозволяє зрозуміти стан, у якому розвитку не існує. Таке аналітичне моделювання має важливе значення для сучасного економічного аналізу, оскільки дає змогу описати характеристики економічної стійкості, яка є актуальною у контексті глобальних шоків, таких як війни, пандемії, кліматичні зміни та технологічні трансформації. У сучасному дискурсі сталого розвитку особливо цінним є розуміння меж стійкості: що зберігається в економіці як незмінне, поки не з'являється новий імпульс або зовнішній шок.

Й. Шумпетер прямо вказує, що відсутність інновацій не є стабільністю в позитивному сенсі, а радше відсутністю динаміки. На його думку, економіка без інновацій є не здоровою, а просто нерухомою [11, с. 6–7; с. 176]. Отже, статика рівноваги – це не мета, а умовна точка відліку, від якої можна аналізувати розвиток. Цей підхід є надзвичайно актуальним для сучасного стратегічного мислення. Визначення граничних умов рівноважного стану дає змогу побачити, коли економіка лише імітує стабільність, а коли справді підтримує внутрішню стійкість. З позицій сучасної економічної політики це означає, що для забезпечення динамічної сталості необхідно постійно стимулювати адаптивність системи: через

інституційні інновації, цифрову трансформацію, підтримку підприємництва.

Наступний крок у дослідженні – це розгляд феномену економічного розвитку як якісного порушення рівноваги, рушієм якого є інновація – або, в його термінах, «нова комбінація виробничих факторів». Це не поступове зростання, а радикальний розрив із повторюваним циклом традиційного виробництва. Й. Шумпетер стверджує: «Розвиток у нашому розумінні є виконанням нових комбінацій» [11, с. 48]. Йдеться про впровадження нових продуктів, нових методів виробництва, освоєння нових ринків, нові джерела сировини або нову організацію галузі. Усі ці інновації – не еволюційні, а дискретні, вони здійснюють прорив, що трансформує економічну структуру.

Центральною фігурою інноваційного процесу є підприємець, який і реалізує ці нові комбінації. У цьому контексті Й. Шумпетер визначає підприємця не як капіталіста або власника, а як функцію, що полягає у знищенні старої рівноваги і створенні нової. Підприємець – це новатор, який реалізує нову комбінацію засобів виробництва. Він пише: «Незалежно від типу, кожен є підприємцем лише тоді, коли фактично здійснює нові комбінації, і втрачає цю характеристику, щойно вибудовує свою справу та починає керувати нею так, як це роблять інші» [11, с. 57]. Шумпетер наполягає, що підприємець – це окрема функціональна фігура, визначена саме здатністю реалізувати нові поєднання наявних ресурсів. Ідея новаторства, таким чином, у нього перетворюється на концептуальну вісь динаміки розвитку.

З точки зору сучасного економічного мислення, це дає пояснення багатьом сучасним феноменам: проривним технологіям, стартап-культурою, цифрово-платформеному капіталізмі. Саме новаторство, а не просто нагромадження ресурсів, зумовлює конкурентоспроможність і стійкість економіки. Цікаво, що новаторський імпульс розглядається як внутрішньо властива енергія системи, яка з'являється не ззовні, а з середини самого господарства: «Під «розвитком» ми будемо розуміти лише ті зміни в економічному житті, які не нав'язані йому ззовні, а виникають з його власної ініціативи, зсередини» [11, с. 46]. Це має принципове значення для пояснення сучасних моделей ендогенного зростання та інноваційної політики.

Важливо зазначити, що підприємець у Й. Шумпетера є не лише джерелом динаміки, але водночас – джерелом ризику. Його діяльність не є передбачуваною, вона часто вступає у конфлікт із пануючими економічними структурами. Він зазначав, що «реалізація нововведення – це завжди вторгнення у соціальний механізм, що викликає опір» [11, с. 103]. Актуальною у поясненні цього конфлікту є ідея «творчого руйнування», суть якої у тому, що кожна реалізація нового порушує стару структуру. Рух економіки – це постійне витіснення старого новим [11, с. 150–180].

Й. Шумпетер також акцентує увагу на необхідності забезпечення фінансових ресурсів для інновацій, зазначає, що фінансова система має забезпечити кредитування новаторських проєктів. Він визначає кредит як акт створення купівельної спроможності для новаторської діяльності та підкреслює, що це дозвіл суспільства на те, щоб певні індивіди могли вивести ресурси з існуючого потоку і спрямувати їх на нові комбінації: «Кредит за своєю сутністю – це створення купівельної спроможності з метою передавання її підприємцю, а не просто передача вже наявної купівельної спроможності. [...] Через кредит підприємці отримують доступ до суспільного потоку благ до того, як вони здобудуть на нього нормальне право» [11, с. 79]. На його думку, гроші не просто циркулюють, а ініціюють структурні зміни. У цьому сенсі банкір у Й. Шумпетера виконує роль «вторинного підприємця», оскільки саме він вирішує, які новації будуть профінансовані: банкір «... уможливило здійснення нових комбінацій, надає дозвіл людям, так би мовити, від імені суспільства, формувати їх. Він є ефором ринкової економіки... Можна щоденно спостерігати, як виявляються кредитні потреби промисловості та як банківський світ іноді підтримує й заохочує, а іноді стримує цей попит» [11, с. 93].

Сучасна значущість цього підходу очевидна в умовах зростання ролі венчурного капіталу, фінтеху, криптофінансів. Стратегії сталого розвитку неможливо реалізувати без ефективної фінансової підтримки підприємницьких ініціатив, що особливо актуально для економік з обмеженим доступом до капіталу. Це має ключове значення для сучасної теорії фінансової інклюзії, банківського нагляду та регулювання ринків у контексті стимулювання сталого зростання.

Й. Шумпетер стверджує, що економічний розвиток – це результат дискретних, нерівномірних змін, які здійснюються завдяки підприємницькій діяльності. Він наголошує, що розвиток виникає лише тоді, коли порушується рівновага через впровадження нових комбінацій – інновацій, що спричиняють структурні зміни в економіці. Поняття «нова комбінація» означає впровадження нового товару, нового методу виробництва, освоєння нового ринку, нове джерело сировини або новий тип організації. Саме ці комбінації змінюють конфігурацію економіки і визначають її поступ. На його думку, не зростання, а стрибки визначають поступ економіки.

Таким чином теорія розвитку Шумпетера набуває повноти як концепція динамічної, нелінійної, інноваційно-орієнтованої економіки, в якій рушієм виступає не накопичення, а перетворення. Ці ідеї сьогодні набули нового звучання в контексті адаптивної економіки, що функціонує в умовах BANI-світу, де саме здатність до інноваційного прориву визначає економічну життєздатність. Й. Шумпетер розглядає циклічність економічного розвитку як закономірний

наслідок новаторської активності. Він підкреслює, що інновації, які виводять економіку зі стану рівноваги, не відбуваються безперервно, а виникають хвилеподібно, створюючи фази зростання, насичення і спаду. Шумпетер зазначає: «Рух економіки – це послідовність хвиль, які виникають через скупчення нових комбінацій у часі, а не з рівномірної активності» [11, с. 166]. У цій концепції новації виступають тригером циклічного зростання: впровадження інновацій зумовлює підвищений попит на ресурси, зміни у структурі зайнятості, кредитне розширення, що веде до економічного піднесення. Але по мірі поширення інновації втрачають свою новизну, знижується прибутковість, настає спад і фаза адаптації. У такій логіці криза не є аномалією, а необхідною частиною механізму економічного оновлення. Й. Шумпетер зазначає, що криза – це лише момент, у якому стара структура відмирає, поступаючись місцем новій, створеній попередніми інноваціями. Він пише: «Економічна система потребує перегрупування, перш ніж знову рушити вперед; її система цінностей потребує реорганізації. І розвиток, що тоді починається, є новим – а не просто продовженням старого» [11, с. 161]. Таким чином, цикли є формою реалізації творчого руйнування – процесу, в якому економіка регулярно переживає трансформацію задля подальшого розвитку.

Узагальнюючи наведені підходи, Й. Шумпетер створив аналітичну конструкцію, поєднавши новаторство, підприємництво, фінансування і циклічність у єдину динамічну модель розвитку. Його значення для сучасності полягає у тому, що ця модель пропонує концептуальний каркас для розуміння та управління нестабільністю в економіці як природного стану, а не як виключення. Узагальнюючи, модель економічного розвитку Й. Шумпетера можемо представити як систему таких складових (Рис. 1).

З огляду на сучасні виклики – глобальні фінансові нестабільності, структурні дисбаланси, інфля-

ційні хвилі – наведена концепція зберігає велику актуальність. Сприйняття кризи не як провалу, а як етапу оновлення, дає підстави для переосмислення ролі антикризового управління, де ціль – не повернення до минулого стану, а підтримка умов для нової хвилі розвитку.

Попри те, що праця Й. Шумпетера була написана понад століття тому, її концептуальна значущість залишається актуальною в XXI столітті. Причина полягає в тому, що вона не описує лише структури чи статистику, а моделює динамічну логіку змін у ринковій економіці. Сучасна економіка характеризується високою нестабільністю, швидкістю змін і необхідністю радикальних рішень. Саме в цьому контексті теоретична система Й. Шумпетера набуває нового значення, оскільки дає змогу розуміти економіку не як рівноважну модель, а як процес постійного порушення рівноваги в ім'я розвитку.

Таким чином, спадщина Й. Шумпетера – це не лише інтелектуальний внесок в економічну теорію, а дієвий метод аналізу сучасних економічних реалій. Вона дозволяє переосмислити роль кризи, підприємництва, фінансування та інновацій у стратегічному управлінні економічними трансформаціями в умовах невизначеності, роблячи його ідеї фундаментальними для майбутнього економічного мислення. Праця Й. Шумпетера залишається концептуально актуальною, оскільки пропонує глибинне пояснення не тільки зростання, а й трансформацій у капіталістичній економіці, де рушіями виступають не ресурси як такі, а підприємці, які створюють нове майбутнє через інновації.

Сучасна економіка характеризується високою нестабільністю, швидкістю змін і необхідністю радикальних рішень. Дуже актуальним, з нашого погляду, є співвіднесення моделі економічного розвитку Й. Шумпетера з концепцією VANI-світу, яка описує сучасну економіку як крихку, тривожну, нелінійну та малопрогнозовану. Шумпетерова ідея під-

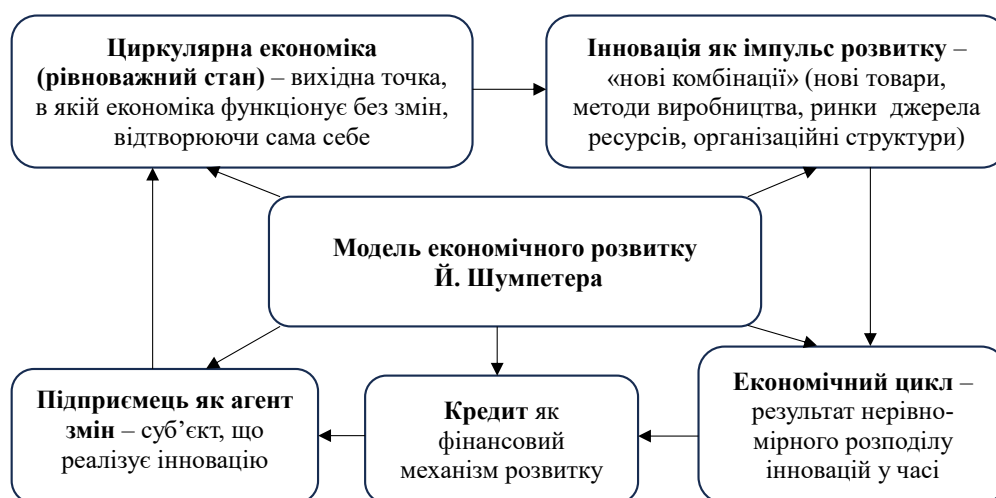


Рис. 1. Модель економічного розвитку Й. Шумпетера

Джерело: складено автором

приємництва як джерела творення нового порядку, що виникає з деструкції старого, виявляється адекватною відповіддю на BANI-виклики. Його концепт інновацій як дискретних проривів резонує з нелінійною природою змін у BANI-середовищі.

Модель Шумпетера надає інструментарій для адаптації до них. Зокрема, уразливість економічних структур Шумпетер інтерпретує як передумову для «творчого руйнування» – процесу, що забезпечує народження нових форм через відмирання застарілих. Тривожність системи знаходить розв’язання в інноваційній ініціативі підприємця, яка порушує рівновагу і водночас створює динамічну стійкість. Нелінійність Шумпетерова модель трактує через циклічність: імпульси новачів не є постійними, вони з’являються хвилями, формуючи логіку економічних піднесень і спадів.

Модель економічного розвитку, запропонована Й. Шумпетером, є нелінійною, адаптивною, ідеально придатною для пояснення сучасної економіки, що функціонує в умовах BANI-світу. У ній розвиток не є механічним продовженням минулого, а стрибкоподібним процесом із руйнацією старих форм і формуванням нових структур. Такий підхід дозволяє: озглядати нестабільність не як виняток, а як норму економічної динаміки; пояснювати креативні руйнування бізнес-моделей, інституцій, технологій; інтерпретувати сучасні фінансові, кліматичні та технологічні виклики не як загрозу, а як середовище нових можливостей.

Економіка BANI-світу функціонує в умовах високої нестабільності, де класичні моделі прогнозування, лінійного зростання та централізованого управління втрачають ефективність. Крихкість означає вразливість складних систем до раптових і непередбачуваних порушень. Це вимагає підвищеної стійкості, мікрорезервування та диверсифікації економічних зв’язків. Тривожність виявляється у постійному очікуванні збурень – від геополітичних конфліктів до пандемій і кліматичних катастроф. Бізнес змушений діяти на випередження, застосовуючи інструменти стрес-тестування та сценарного планування.

Нелінійність проявляється у непередбачуваності причинно-наслідкових зв’язків. Малий тригер може викликати масштабні наслідки (ефект доміно, каскадні кризи), що потребує мережевої логіки управління. Незрозумілість відображає обмеженість доступу до повної інформації внаслідок інформаційного шуму, складності технологій або фрагментації знань. Це стимулює розвиток адаптивного аналізу та алгоритмічного моделювання.

У таких умовах адаптивна економіка формується через:

- гнучкість стратегій: акцент на швидкому тестуванні, багатовекторності рішень, перехід до організацій з мінімальною структурною жорсткістю;
- антикрихкість: використання стресу як механізму зростання – бізнес-структури стають сильнішими після впливу дестабілізуючих чинників;
- мережеві структури: горизонтальну децентралізацію рішень, посилення локальних автономій, краудсорсингові рішення;
- інституційну реактивність: політичні та економічні системи будуються як гнучкі платформи, здатні до швидкого коригування та перегляду стратегій у режимі реального часу.

Порівняльну характеристику моделі економічного розвитку Й. Шумпетера та економіки BANI-світу наведено у Таблиці 1.

На основі порівняльної таблиці можемо зробити висновок про їхню концептуальну спорідненість, зокрема в аспектах динаміки змін, ролі інновацій та підприємництва, а також механізмів адаптації до нестабільності. Шумпетерівська модель, що виходить із припущення про статичну рівновагу як початкову умову, описує розвиток як «творче руйнування», де інновації порушують статус-кво й запускають хвилеподібні процеси економічного зростання. Парадигма Й. Шумпетера виявляє свою релевантність у кількох вимірах. По-перше, інновації залишаються центральним елементом економічного розвитку, проте в BANI-середовищі їх джерела диверсифікуються і розширюються за рахунок технологічних збурень,

Таблиця 1

Порівняльна таблиця: модель економічного розвитку Шумпетера та модель економіки BANI-світу

Компонент	Модель Шумпетера	Економіка BANI-світу
Вихідний стан	Статична рівновага (циркулярна економіка)	Постійна нестабільність, відсутність стабільної бази
Джерело змін	Інновації (нові комбінації)	Технологічні збурення, геополітичні ризики, соціальні розриви
Рушій розвитку	Підприємець як носій прориву	Креативні агенти змін, стартапи, цифрові платформи
Фінансування	Кредит як механізм доступу до ресурсів	Венчурний капітал, фінтех, криптовалюти
Характер змін	Циклічний, хвилеподібний	Нелінійний, турбулентний
Ставлення до кризи	Криза як умова оновлення	Криза як постійна реальність
Адаптивність	Через інновацію та підприємництво	Через гнучкість, антикрихкість, мережеві структури
Політика розвитку	Стимулювання інновацій, підприємництва	Системна адаптація, сценарне планування, інституційна реактивність

Джерело: складено автором

цифрової трансформації та соціальних розривів. По-друге, фігура підприємця у Й. Шумпетера трансформується у множину креативних агентів змін: стартапи, цифрові екосистеми, венчурні ініціативи, платформенні рішення. Фінансова інфраструктура також еволюціонує – якщо у Й. Шумпетера кредит був основним засобом мобілізації ресурсів, то в BANI-реальності зростає роль венчурного капіталу, фінтеху, децентралізованих фінансів, зокрема криптовалют. Ще однією важливою точкою дотику є ставлення до кризи. У моделі Шумпетера криза виступає як «очищення» – етап, що сприяє оновленню. У BANI-контексті криза є не винятком, а нормою, що формує постійну потребу в адаптації, розвитку антикрихітських структур, сценарного планування та мережевої організації інституційної взаємодії.

Модель Й. Шумпетера не змінюється кардинально, тому що вона вже є абстракцією найвищого порядку. Її елементи трансформуються, але структура зберігається. Ця концептуальна сталість пояснюється тим, що модель Шумпетера не описує конкретну фазу розвитку економіки, а механізм саморозвитку капіталістичної системи. Вона лишається методологічною основою теорій ендегенного зростання, інноваційної політики, підприємницького управління, адаптивної інституціональної динаміки.

Сучасна економіка функціонує в умовах BANI-світу, де нестабільність, тривожність і нелінійність вимагають нових підходів до розвитку. Водночас зберігається актуальність шумпетерівських концептів: інновації, підприємництва, «творчого руйнування» та кредиту як інструменту трансформації. Механізм розвитку в BANI-середовищі ґрунтується на постійних зовнішніх збуреннях, що змінюють глобальні ланцюги доданої вартості, структури управління та регуляторну політику. У відповідь формуються адаптивні економічні агенти – стартапи, цифрові екосистеми та платформенні рішення, що діють у режимі реального часу й не спираються на стабільні цикли.

Ієрархічні моделі взаємодії замінюються децентралізованими мережами, які забезпечують швидкість, багаторівневу координацію та гнучкість. Інновації набувають нової функції – стають інструментом виживання в турбулентному середовищі через breakthrough-рішення та edge-технології. Антикрихітність визначає здатність не лише витримувати шоки, а й трансформувати їх на користь економіки. Це формує нову управлінську логіку, засновану, зокрема, на сценарному плануванні.

У BANI-контексті класичні шумпетерівські хвилі заміщуються моделлю постійного збурення. Зміни в

економіці стають не періодичними, а паралельними, що прискорює трансформації. Фінансові інструменти еволюціонують: на зміну банківському кредиту приходять фінтех, краудфандинг, токенизовані активи та смарт-контракти. Державна політика переходить до функції навігації та модерації середовища, підтримуючи інституційну гнучкість і культуру ризику. Шумпетерівський підприємець у BANI-світі виконує роль посередника між хаосом і порядком, трансформуючи невизначеність у тимчасові, але ефективні бізнес-моделі. Механізм «творчого руйнування» забезпечує оновлення економіки, де адаптивні компанії витісняють застарілі. Це логіка стартап-екосистем, цифрових кластерів і платформної економіки.

Висновки. Теорія економічного розвитку Йозефа Шумпетера демонструє високу концептуальну актуальність для аналізу сучасних економічних трансформацій, зокрема в умовах BANI-середовища, яке характеризується нестабільністю, тривожністю, нелінійністю та непередбачуваністю. Центральне положення в цій теорії посідає інновація як рушій розвитку, що порушує рівновагу через механізм «творчого руйнування», створюючи передумови для формування нових економічних структур. Шумпетерівська модель, на відміну від неокласичних підходів, трактує розвиток як дискретний і динамічний процес, ініційований підприємцем, а джерело інновацій розглядається як внутрішньо властивий імпульс економічної системи. У BANI-контексті ця теорія набуває нового значення, оскільки забезпечує методологічну основу для пояснення, як адаптивні економічні агенти – стартапи, цифрові екосистеми, фінтех-платформи – реагують на збурення, створюючи нові комбінації, що порушують традиційну ієрархію. Криза розглядається не як відхилення, а як етап оновлення, що актуалізує необхідність сценарного управління, інституційної реактивності та інклюзивної фінансової політики. Модель Шумпетера, поєднуючи інновації, підприємництво, фінансування та циклічність у єдину логічну структуру, залишається універсальним інструментом осмислення економічної динаміки в умовах радикальних змін. Її принципова абстрактність дозволяє інтегрувати сучасні виклики – цифровізацію, кліматичні загрози, воєнну економіку – у рамки ендегенної трансформації, де ключову роль відіграє новаторський дух підприємця. Таким чином, шумпетерівська концепція розвитку слугує ефективним аналітичним каркасом для формування адаптивної, стійкої та інноваційної моделі економіки XXI століття.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бажал Ю. М., Пісоцька Ю. А. Необхідність вивчення теорії економічного розвитку Й. Шумпетера в українських університетах. *Наукові записки НАУКМА*. 2012. Т. 136. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149238426.pdf> (дата звернення: 06.06.2025).
2. Наукова спадщина Йозефа Алоїза Шумпетера і сучасність: погляд із минулого в майбутнє: *матеріали III Міжнар. Шумпетерів. конф.* (21–22 жовт. 2016 р.). Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2016. 252 с. URL: https://interrec.info/wp-content/uploads/2018/03/Proceedings_Schumpeter_2016.pdf (дата звернення: 06.06.2025).

3. Непокупна Т. А., Шевченко Б. О., Долгов В. А. Концепція «творчого руйнування» Й. Шумпетера як методологічна основа формування економічної політики інноваційного розвитку. *Young Scientist*. 2020. № 12.1 (88.1). DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-88.1-9> (дата звернення: 06.06.2025).
4. Чухно А. А. Й. Шумпетер – засновник еволюційної економічної теорії. *Наук. вісник Чернівецького нац. ун-ту: зб. наук. пр.* 2011. Вип. 579–580. С. 3–10. URL: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2184/1/Для%20диспейса%20nv_579-580.pdf (дата звернення: 06.06.2025).
5. Cantner U., Gaffard J.-L., Nesta L. Schumpeterian Perspectives on Innovation, Competition and Growth. Springer, 2009. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-540-93777-7> (дата звернення: 06.06.2025).
6. Chen J., Lenart R. Handbook on Post-Schumpeterian Innovations. Edward Elgar, 2023. URL: <https://www.e-elgar.com/shop/gbp/handbook-on-post-schumpeterian-innovations9781035322503.html> (дата звернення: 06.06.2025).
7. Hanappi H. The Handbook on the Economics and Theory of the Firm. Cheltenham: Edward Elgar, 2014. P. 62–69.
8. Keklik M. Schumpeter, Innovation and Growth: Long-Cycle Dynamics in the Post-WWII American Manufacturing Industries. Routledge, 2003. URL: <https://www.routledge.com/Schumpeter-Innovation-and-Growth-Long-Cycle-Dynamics-in-the-Post-WWII-American-Manufacturing-Industries/Keklik/p/book/9781138725096> (дата звернення: 06.06.2025).
9. Peschl M. F. Spaces enabling game-changing and sustaining innovations: Why space matters for knowledge creation and innovation. *Journal of Organisational Transformation and Social Change*. 2012. Vol. 9 (1). P. 41–61. URL: https://mpira.ub.uni-muenchen.de/66536/1/MPRA_paper_66536.pdf (дата звернення: 06.06.2025).
10. Schulmeister S. Der Weg zur Prosperität. Wien: Ecowin Verlag, 2018. URL: <https://www.amazon.de/Weg-zur-Prosperität-Stephan-Schulmeister/dp/3711001483> (дата звернення: 06.06.2025).
11. Schumpeter J. A. (1934). The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle. Cambridge, MA: Harvard University Press. 196 p. URL: <https://cruel.org/books/hy/shortschumpeter/SchumpeterTheoryofEconDev.pdf> (дата звернення: 08.06.2025).
12. Thielemann U. Heterodoxy, positivism and economism: On the futility of overcoming neoliberalism on positive grounds. *Real-World Economics Review*. 2020. № 94. URL: <https://www.paecon.net/PAEReview/issue94/Thielemann94.pdf> (дата звернення: 06.06.2025).

REFERENCES

1. Bazhal Y. M., & Pisotska Y. A. (2012). Neobkhdnist vyvchennia teorii ekonomichnoho rozvytku Y. Shumpetera v ukrainskykh universytetakh [The necessity of studying J. Schumpeter's theory of economic development in Ukrainian universities]. *Scientific Notes of NaUKMA*, 136. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/149238426.pdf> (accessed June 06, 2025).
2. Yozef Aloiz Schumpeter's scientific legacy and modernity: Looking from the past into the future. (2016). *Proceedings of the 3rd International Schumpeter Conference, Chernivtsi, Ukraine*. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Available at: https://interec.info/wp-content/uploads/2018/03/Proceedings_Schumpeter_2016.pdf (accessed June 06, 2025).
3. Nepokupna T. A., Shevchenko B. O., & Dolgov V. A. (2020). Kontseptsiiia «tvorchoho ruynuvannia» Y. Shumpetera yak metodolohichna osnova formuvannia ekonomichnoi polityky innovatsiinoho rozvytku [J. Schumpeter's concept of “creative destruction” as a methodological basis of innovation development policy]. *Young Scientist*, 12.1(88.1). DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-88.1-9> (accessed June 06, 2025).
4. Chukhno A. A. (2011). Shumpeter – zasnovnyk evoliutsiinnoi ekonomichnoi teorii [J. Schumpeter – the founder of evolutionary economic theory. *Scientific Bulletin of Chernivtsi National University: Economics*, (579–580), pp. 3–10. Available at: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2184/1/Для%20диспейса%20nv_579-580.pdf (accessed June 06, 2025).
5. Cantner U., Gaffard J.-L., & Nesta L. (2009). Schumpeterian perspectives on innovation, competition and growth. Springer. Available at: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-540-93777-7> (accessed June 06, 2025).
6. Chen J., & Lenart R. (2023). Handbook on post-Schumpeterian innovations. Edward Elgar Publishing. Available at: <https://www.e-elgar.com/shop/gbp/handbook-on-post-schumpeterian-innovations9781035322503.html> (accessed June 06, 2025).
7. Hanappi H. (2014). In Handbook on the economics and theory of the firm (pp. 62–69). Cheltenham: Edward Elgar, 2014. P. 62–69.
8. Keklik M. (2003). Schumpeter, innovation and growth: Long-cycle dynamics in the post-WWII American manufacturing industries. Routledge. Available at: <https://www.routledge.com/Schumpeter-Innovation-and-Growth-Long-Cycle-Dynamics-in-the-Post-WWII-American-Manufacturing-Industries/Keklik/p/book/9781138725096> (accessed June 06, 2025).
9. Peschl M. F. (2012). Spaces enabling game-changing and sustaining innovations: Why space matters for knowledge creation and innovation. *Journal of Organisational Transformation and Social Change*, 9(1), 41–61. Available at: https://mpira.ub.uni-muenchen.de/66536/1/MPRA_paper_66536.pdf (accessed June 06, 2025).
10. Schulmeister S. (2018). Der Weg zur Prosperität. Wien: Ecowin Verlag. Available at: <https://www.amazon.de/Weg-zur-Prosperität-Stephan-Schulmeister/dp/3711001483> (accessed June 06, 2025).
11. Schumpeter J. A. (1934). The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle. Cambridge, MA: Harvard University Press. 196 p. Available at: <https://cruel.org/books/hy/shortschumpeter/SchumpeterTheoryofEconDev.pdf> ((accessed June 08, 2025).
12. Thielemann U. (2020). Heterodoxy, positivism and economism: On the futility of overcoming neoliberalism on positive grounds. *Real-World Economics Review*, (94). Available at: <https://www.paecon.net/PAEReview/issue94/Thielemann94.pdf> (accessed June 06, 2025).

Стаття надійшла: 08.06.2025

Стаття прийнята: 13.07.2025

Стаття опублікована: 24.11.2025